

VARGA ISTVÁN JÓZSEF

Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története

5. rész, 1930-1936

Az új helyettes lelkész, Tóth János újpesti lakásán kapta kézhez az alag-dunakeszi megbízatást. 1930. január 2-án vett részt először az alagi presbiteri ülésen, s első lépésként a Főméltóságú Herceg Úrhoz fordult annak érdekében, hogy 1200-1500 pengő segélyben részesítsék az egyházat: „Az alag-dunakeszi-i ref. egyház kicsiny lélekszámú és anyagiakban igen szegény egyház. Tagjai legnagyobb részben munkások és kis számban köztisztviselők. Szegénységük ellenére szívesen hozzák fillérjeiket, teszik le Isten oltárára, mely egyházunkhoz való ragaszkodásuknak bizonyossága.” Nagy szükség volt a segítségre, hiszen az egyház nem tudta visszafizetni az 1927-ben kapott 8800 dollár értékű kölcsönt, s két részlettel már elmaradásban voltak. Az esperes és Tóth lelkész tárgyalásokat kezdett a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesülettel a kölcsön visszafizetésének szüneteltetéséről.

Időközben megérkezett a Pesti Református Egyházmegyei Bíróság végzése Kirner A. Bertalan felfüggesztéséről. „Kirner A. Bertalan alagi lelkész, egyházi tisztviselőt az alagi egyházban viselt rendes lelkészi állásától [...] ezennel felfüggesztem. A felfüggesztés tartamára helyettesítéséről és ezek költségéről a következőképpen intézkedem: állandó helyettesítésével Tóth János újpesti hitoktató s. lelkészt bízom meg. [...] 1930. február 17.” „Tiszteletes Tóth János úrnak helyettes lelkészi fizetését havi 120 P azaz egyszázhusz pengőben állapítom meg állása elfoglalásától kezdődőleg [...]. Kirner Bertalan lelkész fizetését ezennel letiltom.” A volt lelkész Csomádon, a „Bertalan-tanyán” húzta meg magát, felesége gyermekükkel Budapestre költözött.

A március 13-i presbiteri ülésen Szemere Kálmán főgondnok bejelentette távozását, majd Szép Károly indítványát elfogadva a presbitérium testületileg lemondott.

Július 18-án Tóth lelkész levélben fordult dr. Wekerle Sándor pénzügyminiszterhez, hogy a tervezett templomépítéshez anyagi segítséget kérjen: „Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! Az alag-dunakeszi-i református egyház a főváros közvetlen közelében a magyar hitnek és erőnek egy szigete. Őrhely ez, ahol az Istenbe vetett hit mellett a jobb magyar jövőbe vetett hitünk ápoljuk. Oltárunk nincs, csak a szent oágy él bennünk egyet építeni. Egy hajlékot az Úrnak, aki mindedig velünk volt. Egy helyet, ahol pihető lelkünk megpihen. [...] Nagyméltóságú Miniszter Úr! [...] Alázattal kérjük Nagyméltóságod, kegyeskedjék bennünket is a többi főváros melletti gyülekezethez hasonlóan építési segélyben részesíteni. Alázattal esedezünk 15.000, tizenöt-ezer pengő építési segélyért.” A válaszlevél sajnos nem található meg az archívumunkban, de a későbbiekben sejtethető az elutasító válasz.

Az 1930-as espereslátogatás alkalmával feltett kérdésekből és válaszokból megismerhetjük az alagi egyház életét Tóth lelképásztor szolgálatának első évében. Megtudjuk, hogy hétköznap nem tartottak istentiszteletet, csak vasárnap délelőtt volt „egyházi beszéd”, melyet azonban a hívek „nem igen” látogattak. Tartottak gyermek-istentiszteletet is, a konfirmandus növendékeket a lelkész készítette elő, és látta el Bibliával, emléklappal. A szórványban élő „hitsorsosok” gondozása Kundházán havonként egyszer történt. Az egyházközség gondnokai és presbiteri Szemere Kálmán főgondnok, Horthy Jenő gondnok, Nagy Béla, Nagy József, Gérecz Ödön, Venczel Béla, Szokolai István és Szép Károly voltak.

Az 1930 októberében kiadott *Egyetemes Névtárban* a Dunamelléki egyházkerület egyházközségei között első helyen szerepelt Alag: „1. Alag. (Dunakeszivel együttesen alkot egy anyaegyházközséget) ae., 1921 (1919), kk., Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., váci j. L. 289 (2265); lp. Kirner A. Bertalan 18; fg. Szemere Kálmán; g. Horthy Jenő.” „Dunakeszi nk., l. 243 (4106). (Lásd Alagnál).” (Rövidítések: ae.: anyaegyházközség, kk.: kisközség, vm.: vármegye, j.: járás, l.: lélekszám; reformátusok+népesség, lp.: lelképásztor, fg.: főgondnok, g.: gondnok.) Az adatok még az előző évre vonatkoztak, hiszen 1930 októberére már megtörténtek az alagi egyházban az ismert személycserék.

Az 1931-es év a Statisztikai Hivatal és az egyház kérdőíveinek kitöltésével vette kezdetét, melyekből kiderül, hogy az 1930-as esztendőben 22 gyermeket kereszteltek Alagon, s négy fiatal konfirmált. Hat esketés történt, de egyikben sem volt mindkét fél református. Temetés nyolc esetben volt. Egy férfi katolikusról református vallásra tért át. Az egyház tartozása 64 464 pengőre rúgott.

Januárban levelezőlapon értesítették az egyháztagokat az éves istentiszteleti rendről. Alagon minden vasárnap tíz óra körül kezdődött a gyermek-, fél tizenegykor a felnőtt-istentisztelet. A dunakeszi Főműhelytelepen (a legényotthon társalgójában) minden második vasárnap fél kilenckor, Kundházán, az állami elemi iskolában minden hónap első vasárnapján délután két órakor tartottak istentiszteletet.

Református lelkészi hivatal, Alag

1/1931. szám.

ÉRTESETÉS

Tisztelettel közlöm egyházunk tagjaival az 1931. évben alábbi helyeken és időben tartandó istentiszteleteink sorrendjét.

I. ALAG.

Január—Június és szeptember—december hónapokban minden vasárnap d. e. 10 (tíz) órakor gyermekistentisztelet, amelyen minden iskolásgyermek köteles részt venni.

Minden vasár- és ünneppon d. e. fél 11 (fél tizenegy) órakor istentisztelet. Ó év estéjén 6 (hat) órakor.

Urvasorosítás: február 22. (böjti); április 5. (husvét); május 24. (pünkösd); július 19. (újkenyéri); október 18. (újbori); december 25. (karácsony).

Bűnhánati istentisztelet: február 17., 20., 21.; március 31.; április 1., 4.; május 19., 22., 23.; október 13., 16., 17.; december 22., 23., este 6 (hat) órakor.

Adventi este: november 30. és december 14. este 6 (hat) órakor.

II. DUNAKESZI FŐMŰHELYTELEPEN.

A legényotthon társalgójában fél 9 (fél kilenc) órakor, január 11., 25.; február 8., 22.; március 8., 22.; április 5., 12., 26.; május 10., 24.; június 14., 28.; július 12., 26.; augusztus 9., 23.; szeptember 13., 27.; október 11., 25.; november 8., 22.; december 13., 25., 27. Ó év estéjén d. u. 4 (négy) órakor.

Értesítés az 1931-es istentiszteletek rendjéről

Ugyanebben a hónapban – a be nem fizetett biztosítási díjak miatt – a Gazdák Biztosító Szövetkezete felmondta az egyházzal kötött szerződését: „ezen kötvényt töröltük, miért is tűzkár esetén kártérítést nem nyújtunk.” A közüzemi számlák kifizetésével is gondok adódtak, ahogyan az a Phöbus Villamos Művek leveléből is kiderül. „Megjegyezzük, hogy a fenti összeg [23.75 P] megfizetését több ízben eredménytelenül sürgettük, mindazonáltal a kikapcsolást a t. Lelkészi Hivatalra való tekintettel – fennálló jogunk ellenére – nem eszközöltük.” Március 5-én az Országos Központi Nyomda Rt. javára végrehajtás is történt Alagon. „A végrehajtást szenvedők közül a harangozót találva, [...] Szócs Pálné alagi lakos templomszolgánál kézbesítette.” A lefoglalt tárgyak: egy íróasztal 80 pengő, három szék 30 pengő értékben. A jegyzőkönyvet a „végrehajtást szenvedett képviselője nem írta alá.”

A következő év, azaz 1932 februárjában már hét különböző „Figyelmeztető”-t küldött a királyi adóhivatal, melyekben összesen 3966 pengő hátralék sürgős kiegyenlítését követelték. Závodszy Géza alagi főjegyző is felhívta az egyház figyelmét, hogy a község felé fennálló 1 799,20 pengő tartozást, valamint a 888,12 pengő illetéket „végrehajtás terhe mellett fizesse be.”

A Kossuth Lajos utca 2. szám alatti ingatlant 1932. szeptember 1-től adta ki az egyház Tolnai János alagi lakos részére, aki az épületet vendéglő céljára vette bérbe. Az akkor Kultúrház nevet viselő (ma Városi Könyvtár) épület alábbi helyiségei kerültek bérbeadásra: „1 nagy, utcára nyíló söntés, 1 vendégszoba, 1 üvegfallal két részre osztott nagy terem, 1 öltözőszoba, 2 lakásszoba, 1 konyha, 1 mosókonyha, 1 kamrából álló lakrész a hozzá tartozó pincével és a fölötte fekvő padlással.” A hároméves bérletért évi 1400 pengőt kért az egyház.

A dunakeszi főműhelyi lakótelep református imatermém Ravasz László püspök 1932. november 13-án szentelte fel. Az ünnepségről tudósító Pesti Hírlap szerint „a püspököt, aki felesége társaságában érkezett, a főműhelytelep bejáratánál az Államvasutak elnökgazdátja: Samarjay Lajos államtitkár köszöntötte”, továbbá „Mocsy Mihály esperes és Tóth János h. lelkész üdvözölték még. [...] Az ünnep után a főműhely főnöke, Lányi Ferenc főfelügyelő a katolikus vallású Máv. alkalmazottak, Ulreich Nándor főfelügyelő az evangélikus gyülekezet nevében köszöntötték”.

Meghívó

1932. évi november hó 13-án délelőtt fél 10 órai kezdettel szenteli fel a dunakeszi főműhelyi lakótelep református imatermém
főtiszteletű és méltóságos
Dr. Ravasz László
püspök úr

Utána fél 11 órakor a „Magyarság Dal- és Onképző Egyesület” dísztermében

m.a.f.i.n.é.f

rendez, melyen Dr. Ravasz László püspök úr Örméltósága ünnepi beszédet tart. - Az ünnepségekre mindenkít szeretettel hívunk és várunk.

Ravasz László püspök a Műhelytelepen

Az 1933-as esztendő első közösségi alkalmát január 6-án, vízkereszt napján tartotta a gyülekezet. A Református Napot a Kossuth Lajos utcai Kultúrház (Tolnai-vendéglő) nagyter-

A dunakeszi főműhelyi lakótelep református imaterme

mében rendezték. Az ünnepi konferencián részt vettek a környező települések gyülekezeteinek küldöttei is.

Május 4-én végzés érkezett az előző lelkész, Kirner A. Bertalan ügyében, a bíróság „a viselt hivatalból azon helyről minden javadalom nélkül való elmozdításra, mint főbüntetésre és ugyanazon törvénycikk szerint a választás és választhatóság jogától őt tartamára való megfosztásra, mint mellékbüntetésre és a fegyelmi eljárás során felmerült költségek megfizetésére ítélte.”

A közelgő lelkészválasztás kapcsán azonban megtörtént az első támadás Tóth János lelkész ellen. Tizennégyen – élükön vitéz Gérecz Ödön mérnökkel – írták alá az alábbi nyilatkozatot. „Folyó május hóban az Alag-Dunakeszi-i Református Egyházközség megüresedett lelkészi állására Tóth János lelkész úr meghívását kérő körözoényt hoztak hozzánk aláírás végett. Minthogy egyházunknak több mint 3 éve nincs törvényes vezetősége, sem rendes lelkésze [t.i. Tóth János helyettes lelkész volt eddig], sem prezbitériuma; minthogy mi egyházunk ügyeinek intézésében sem közvetve, sem közvetlen nem vehettünk részt, s így egyházunk ügyeiről s helyzetéről tájékozódva nem voltunk s arról hiteles tájékoztatást nem kaptunk, azért attól a vágytól vezetve, hogy egyházunknak legyen végre rendes lelkésze, főként pedig téves információkra támaszkodva az ajánló ívet aláírtuk. Azóta információink téves voltáról meggyőződöttünk, egyházunk helyzetéről kellő tájékozódást szereztünk, beláttuk, hogy egyházunk súlyos helyzetében a legkiválóbbak közül kell választanunk. Ezért alulírottak Tóth János lelkész úrnak egyházunk lelkészi állására való meghívását célzó kérésünket ezennel vissza vonjuk; a beadványon szereplő aláírásunkat érvénytelennek nyilvánítjuk. Kelt Alag-Dunakeszi, 1933. május hó 19.”

A lelkészválasztást rövidesen megtartották, ám mivel az eseményről nem található jegyzőkönyv az archívumban, ennek időpontját Mocsy Mihály esperes leveléből ismerjük: „Bizonyítvány. Alulírott hivatalosan bizonyítom, hogy az alag-dunakeszi-i ref. egyházközségbe törvényesen megválasztott és megerősített Tóth János lelkész úr ezen állását 1933. aug. 12-én foglalta el, miről neki jelen bizonyítóványt kongrua és nyugdíjintézeti ügyben kiadtam.”

A választással kapcsolatos belső ellentétek azonban nem csitultak, ezt bizonyítja Tóth lelkész egyházmegyéhez írt levele is: „Az Alag-dunakeszi ref. egyház meghívás útján engem rendes lelkészévé választott meg. Ez a választási ügy vitéz Gérecz Ödön és társainak panasza következtében az egyházmegyei közigazgatási bírósághoz utaltatott. Mély tisztelettel be kell jelentenem, hogy a választási eljárás folyamata alatt és pedig a szavazás idejének kihirdetése után, azaz a választást közvetlenül megelőző héten, az alag-dunakeszi ref. hívek közt 6 református lelkész által aláírt röpcédula került forgalom-

ba, a mely velem szemben másik lelkész ajánl az alagi egyháztagoknak. E röpcédula aláírói közt Nt. Benkó István, Demjén István és ifj. dr. Szabó Aladár elm. lelkészi tanácsbírák neve is szerepel.”

Mocsy Mihály esperes a helyzet megoldását sürgette. Ahogyan dr. Hetessy Kálmán egyházkerületi aljegyzőnek írt levelében fogalmazott: „Az alagi egyház ügyének minél gyorsabb kibontakozása érdekében arra kérlek, légy szíves a bíróság elé olyan javaslatot terjeszteni, hogy Tóth János választása jóváhagyassék, mert ezzel már egy fix ponthoz jutottunk [...]. [Az előző] presbyterium anyagi felelősségének kimondásáig senki sem mer vállalkozni gondnoki, vagy presbyteri tisztségre. Az egyház vezetősége a Kormányzó Úr Öfömméltóságának testvér öccsét, Horthy Jenő Ömméltóságát szemelte ki főgondnoki tisztségre, de ő bár Tóth Jánosnak lelkes híve volt, kijelentette, hogy az anyagi ügyek elintézéséig nem vállalja a megtisztelő főgondnoki tisztséget.”

1933. november 12-én, vasárnap beiktatták Tóth Jánost az alag-dunakeszi református egyház lelkészi szolgálatába.

A választói névjegyzékben ez idő tájt 85 név szerepelt. Már nem volt a gyülekezetben angolszász származású lovaregyleti tag, főképp MÁV szakmunkások és különböző nemzetiségű lovaregyleti alkalmazottak találhatók a névsorban. A „régiek” közül a Csia család, nagybányai Horthy Jenő, dömsödi Magyar Elek, özv. gróf Pejacevich Jánosné, Szilágyi Vince nevét találhatjuk meg. A választói névjegyzékbe nem vették fel az adóhátralékosokat, de Gérecz Ödön a július 12-i bizottsági ülésen bejelentette, hogy 25 személytől 122 pengő 50 fillért beszedett, így kérte, hogy őket utólag vegyék fel a jegyzékbe.

Az 1934-es alagi gyülekezeti év a templomalap javára meghirdetett „vallásos teaestéllyel” kezdődött január 7-én a Kossuth Lajos utcai Tolnai-féle vendéglő nagytermében. Az előadók, Rákossy Zoltán gondnok, Orosz István kántor és dr. Mády Gyula lelkész az újpesti református egyháztól érkeztek.

MEGHIVÓ

AZ ALAG-DUNAKESZI REFORMÁTUS EGYHÁZ TEMPLOM-
ALAPJA JAVÁRA 1934. ÉVI JANUÁR 7-ÉN A
TOLNAI-FÉLE VENDÉGLŐ NAGYTERMÉBEN
(ALAG, KOSSUTH-U 2) D. U. FÉL 5 ÓRAKOR

VALLÁSOS TEAESTÉLYT

RENDEZ, MELYRE TISZTELETT MEGHIVJUK.

A TEAJEGY ÁRA: 50 FILLÉR.

M Ű S O R :

Közének 131. dicséret: Lelkünk hozzád kívánczik.
Imádkozik és bibliát olvas: Tóth János lelkész.
S z a v a l a t.

Szabad előadást tart Rákossy Zoltán polg. iskolai felügyelő igazgató, az újpesti ref. egyház gondnoka.

T E A

Szólót énekel Orosz István el. isk. igazgató, az újpesti ref. egyház kántora.

Bibliát magyaráz és imádkozik dr. Mády Gyula újpesti ref. lelkész.

Közének: CV. zsoltár 1 verse: Adjatok hálát.

A február 18-i presbiteri gyűlés dr. Csia Béla vezette jegyzőkönyvéből: „Az Alag-Dunakeszi ref. egyház gondnokainak, presbiterének és pótpresbiterének megválasztására lefolytatott eljárásról. [...] a választás eredményét kihirdeti, hogy nagybányai Horthy Jenő és Schaff Rezső az Alag-Dunakeszi ref. egyház gondnokaiavá, dömsödi Magyar Elek, Czako Ferenc, dr. Juhász Péter, dr. Csia Béla, dr. Kónya Samu, Máthé Sándor, Keresztessy László, Egri Ferenc, Barabás Gyula és Korláth József presbiterivé, Czintos Rezső, id. Sallai József és Törő Imre pótpresbiterivé választottak egy hangilag. A kihirdetett eredményt a jelen volt egyháztagok lelkes éljenzéssel fogadták.” Négy esztendő után tehát újra volt legitim presbiteriuma a gyülekezetnek! Azonban Dr. Kónya Samu három nap múlva közölte, hogy a megtiszteltetést nem fogadhatja el, nem vállalja a presbiteri szolgálatot. Czako Ferenc pedig levélben jelezte, „egyházunk súlyos anyagi helyzete közismert, amibe a palástjától megfosztott volt lelkész sodorta és emiatt az egyházi és polgári bíróságok előtt más perek is folynak. [...] Ily körülmények között presbiteri tisztséget nem vállalhatok.” A presbiterium ünnepélyes eskütetele május 21-én, pünkösöd másnapján, istentisztelet keretében megtörtént. A június 11-i jegyzőkönyv szerint Horthy Jenő rendszeres külföldi útjai miatt nem vállalta a kurátori tisztséget, de a presbiteri szolgálatot továbbra is ellátta. A presbiterium dr. Kónya Samu és Törő Imre lemondását elfogadta, de Czako Ferencet lemondása visszavonására kérték.

A júliusi presbiteri ülésen jelezték, hogy Tolnai János vendéglős a református kultúrházban ugyan a bérleti díjat pontosan fizeti, de a presbiterium „felszólítja, hogy garage üzemét szüntesse meg, mert a szerződés értelmében a bérletet kizárólag vendéglő céljára használhatja.”

A szeptember 17-i presbiteri ülésen megállapították a presbiteri-körzeteket: „1. Lovaregylet területe: Czintos Rezső, 2. Horthy Miklós út-Kossuth Lajos utca: dr. Juhász Péter, 3. Kossuth Lajos utca-dunakeszii határ: dr. Csia Béla, 4. Dunakeszi Kossuth Lajos utca-Révész Imre utca és Alsótabán: Máthé Sándor, 5. Révész I., Bazsanth Vince utca- a Kis megállóig és Felsőtabán: Barabás Gyula, 6. Kis megálló, műhelytelep és Révdűlő: Egry Ferenc és Keresztessy László, 7. Banktelep: id. Sallai József, 8. Kundháza: Korláth József.”

1934 novemberében megérkezett a végzés a Váczi Királyi Járásbíróságról az 1933. áprilisi ingatlanárverés ügyében. Ekkor történt az imaház elidegenítése, amely ellen – igaz, megkésve –, de fellebbezéssel élt az egyház ügyvédje. A végzés megállapítja, hogy „az alagi 90. sz. tkvi betétben A+1 sorsz. 1224 hrsz. 246 négyszögöl, házas telek már 10-12 év óta az alagi ref. egyházközségi istentisztelet célját szolgálja, az istentisztelet gyakorlása szempontjából van berendezve és jelzett rendeltetése állandó jellegű. /.../ Anyagi magánjogunk értelmében rendeltetésük tartama alatt a templom, imaház, temetők forgalmon kívüli dolgoknak tekintendők a melyeknek rendszerinti elidegenítése nincs megengedve.”

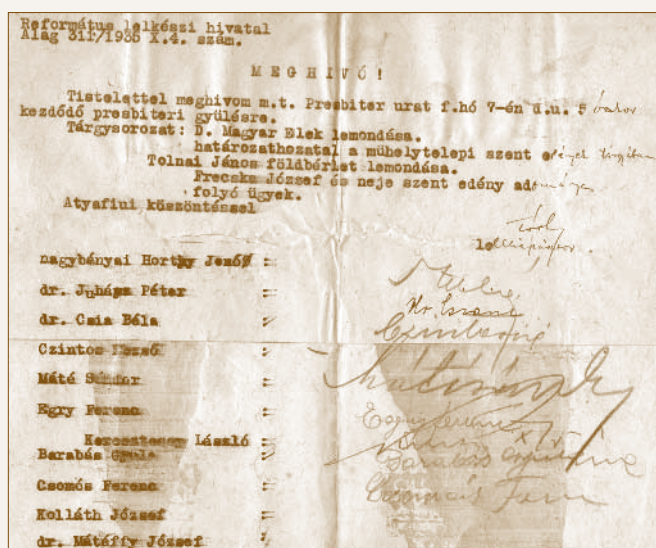
Az 1934-es választói névjegyzék 158 nevet – 73 alagi, 69 dunakeszi és 16 dunakeszi-kisalagi (már nem „kundházi”) – tartalmazott. A presbiteriek foglalkozása: MÁV műszaki tanácsos, nyugalmazott folyamór főhadnagy, p.ü. titkár, királyi járásbíró, U.Sz. főtitkár, bírósági fogalmazó, posta főtanácsos, gépészmérnök, MÁV-lakatos, szertárfőnök, szabó, földbirtokos.

Egy magánlevélből megtudhatjuk, hogy a Kossuth utca 2. szám alatt nem csak kultúrház, vendéglő és autószerelő műhely („garage”) működött, hanem kiadó lakások is voltak az épületben. Laznik János idomár kérte, hogy a bevezetett villanyvezeték költségét lelakhassa. A szoba-konyha-spájz bérletéért havi 25 pengőt fizetett. A „pénztári bevételek” rovatból ismerhetjük a többi bérlő, Krisztek Ferenc, Huszár J. és Grodek

István nevét is. Tolnai János 1940 novemberéig kérte az épületben működő vendéglő bérletének meghosszabbítását, de évi 1400 pengő helyett csak 1000 pengő bérleti díjért.

Az 1934-es év történetét egy Demjén István lelkész által Tóth Jánosnak címzett levéllel zárjuk: „Kedves Barátom! Nagyon kérlek, Süveg Pál hívünket vegyed pártfogásodba. Nagyon jóra való ember, kit a felesége nem becsült meg, sőt sehogy sem viselte gondját ennek a jó embernek, úgy, hogy megérdemel minden támogatást. El akarna válni, mivel azonban most már évek óta Alagon lakik, így Hozzád tartozik. Kérlek szépen irányítsad valami ügyvédhez, ki szegénységi bizonyítvánnyal elválasztja s még boldog ember lehet szegény fiú.”

1935-ben sem enyhültek az egyház anyagi és személyi gondjai. Id. Sallai József és Csomós Ferenc nem vállalta a presbiteri tisztséget, továbbá Czako Ferenc és Schaff Rezső kurátor is lemondott: „Lemondásomat azzal indokolom, hogy köztem és az Egyház lelkésze között az ellentétek nagyon kiéleződtek s így nincsen meg körülöttünk az a légkör, amelyik szükséges lenne ahhoz, hogy az Egyház javára együttesen s eredményesen munkálkodhassunk.”

Presbiteri ülésre szóló meghívó

Egy felháborodott édesanya Ravasz László püspökhöz fordult panaszával: „sajnos az Isten tiszteletét látogatását mellőznöm kell gyermekeim érdekében a harangozó miatt, ki egyáltalán méltatlan a hivatal betöltésére, részben katolikus mivoltáért, részben pedig rettenetes viselkedéséért, melyet a gyermekekkel szemben elkövet. A gyermekek, kik vasárnaponként Isten tiszteletre gyülekeznek össze kénytelenek a legtrágárabb szavakat elszöloelni a harangozóék által, kik szidalmazzák őket. [...] A nagy várakozás után végre jön a Piroška néni meg tartani az Isten tiszteletet.”

Az egyház nehéz anyagi helyzetében többször kért segítséget a megyétől, kerülettől: „Minket ugyanis az ehker. tanács megfosztott minden talpraállási lehetőségétől, úgy mi a lét vagy nem lét kérdése előtt állunk. [...] Olyankor jött a kerület határozata, amikor hosszas vajjúdás után az egyház kezdett egy kissé magához térni. Itt már nem segít senki és semmi.” Az utalás, mely a „kerület határozatára” vonatkozik, arról szól, hogy a bíróság első fokon jóváhagyta dr. Kun Tibor ügyvéd és Szemere Kálmán (volt gondnok) egyezségét a Kultúrház adásvételi ügyében. Így az egyház elvesztette volna az ingatlant, a bérleti díjak bevételeit. A presbitérium öt pontban igen kemény hangon összefoglalta a megye és a kerület téves döntéseit az ingatlanvásárlás ügyében. A majdnem éjfélig tartó presbiteri ülés végén – az előző

lelkész, gondnok és presbitérium felelősségét hangoztatva – a jelenlévő hét presbiter lemondott. Újabb két presbiter lemondása után a május 18-i ülés már határozatképtelen volt. A május 26-i kurátor- és presbiterválasztó közgyűlésről készült jegyzőkönyvből pedig megtudjuk: „Nem volt jelen senki. Tóth elnök.” Az esperes levélben reagált: „Végtelenül sajnálom, hogy az egyház hivatalos szerve, a presbyterium éppen a legnehezebb időben mond le és hagyja megára nehéz helyzetben lévő egyházát.”

Dr. Konkoly Elemér, dr. Kun Tibor ügyvédje rövidesen közölte az egyházzal, hogy „a pestvidéki törvényszék az ingatlan [Kossuth u. 2.] birtokba bocsátása iránt a végrehajtást az Egyházközség ellen elrendelte.”

A kilátástalan helyzetben némi reményt adott a püspök levele, melyben tájékoztatja az egyházat, hogy a kerület pénztárában kezelt templomépítési államsegély összege 5400 pengő tőke és 823 pengő kamat. Nem szabad elfeledkezni a tényről, hogy a fenti összeg csak az építkezés időben történő megkezdése esetén került volna az egyházhoz. Mivel ez az időpont egyszer már lejárt, méltányosságból új időpontot kellett meghatározni.

1935 májusában Tóth János tiszteletes levélben fordult a Lovaregylethez: „méltóztassék Alagon, a gr. Batthyány utcában, a Horthy Miklós út [ma Fóti út] sarkán építendő házamban a vízszolgáltatás kedvezményében részesíteni.” A Lovaregylet hozzájárult, hogy az épülő házba a vízvezeték beköttesék, továbbá hitelesített vízmérő felszerelését is előírták.

Tóth lelképásztor 1934/35 tanévi hitoktatói működéséről szóló beszámolójából ismerjük az alagi és dunakeszi református tanulók számát: „Polgári fiú és leány magán 7 fiú, 3 leány, alagi közs. elemi 23 fiú, 33 leány, dunakeszii rk. elemi 10 fiú, 7 leány, dunakeszii műhelytelepi máv. elemi 4 fiú, 11 leány, dunakeszii iparostanonc 5 fiú, 49 fiú, 54 leány.”

Júliusban Tóth tiszteletes presbiteri ülésre hívta az előljárókat, akik ugyan a meghívó átvételét aláírásukkal igazolták, az ülés azonban távolmaradásuk miatt mégis elmaradt. Három nappal később újra összehívta az ülést, de ekkor a lemondott presbiterok feleségeikkel (!) írták alá a meghívó átvételét. Végül július 15-én, az esperesi vizitáció alkalmával a presbiterok végre megjelentek és vállalták, hogy ideiglenesen tovább viszik az egyház ügyeit.

Szeptemberben levélben fordult a lelkész a Lovaregylet elnökéhez, gróf Teleki Tibor koronaőr, egyházmegyei gondnokhoz: „Kegyelmes Uram! Én február óta nem kapok fizetést. Az egyházközség 2.500 P-vel tartozik a múltból elmaradt illetmény címén. [...] A M.L.E. kötelékében levő lovászok és gazdasági alkalmazottaknak évi egyházi adója 700 P. és ez az összeg állandóan hiányzik. [...] Fájdalmas dolog családi körülményeim megemlítése. Leányom 2 év óta súlyos beteg. Szervi szívbaja van. Állandóan orvos és patika élete. Két fiam iskolás, a legnehezebb gondok előtt állok az iskolai év kezdetén.” Mindezeket egy lovaregyleti segély reményében osztotta meg az elnökséggel. Ebből a levélből értesülhetünk először a lelkész családjáról. Teleki gróf levélben referált Erdődy grófnak az ügy részleteiről, melyből értékes és pontos információkat tudunk meg a tényleges helyzetről: „Tóth János ref. lelkész jelenlegi javadalma saját bemondása szerint: állami hozzájárulás 1.605.- P.; egyházközségtől 960.- P.; hitoktatói díj/Alag, Dunakeszi, MÁV. műhelytelep/ 938.- P.; stóla circa 120.- P. összesen 3.623.- Pengő és 600.- P. lakkbér. Az alagi re. egyh. községnek jelenleg circa 83.000.- P. tartozása van – a hitelezők minden fillérre ráteszik a kezüket – így két ízben az alagi imaházát is árvereztették. Az általam szóbelileg említett épüendő ház a lelkész úr saját tulajdona. Az alagi

orvos lakással szemben levő telket vette meg a rajta álló kis házzal – hallomásom szerint 6.000 pengőért – és erre a telekre építi jelenleg a házát – aminek költsége saját szavai szerint circa 16.000 Pengő lesz. A református hívek száma: Dunakeszin és MÁV. műhelytelepen 520, Alagon 441, összesen 961. A Lovaregylet szolgálatában állók és családtagjaik száma 70 lélek. Lovászok és családtagjaik száma Kállai összeállítás sz. 78 lélek. Összesen 148 lélek. Az egyházi adót tényleg csak kevesen fizetik rendszeresen.” Szeptember 15-én pont került az ügy végére. A remélt 1200-1500 pengő helyett a M.L.E. – Erdődy Rudolf gróf rendelkezése értelmében – azonban évente csak 300 pengő segélyt folyósított a lelkésznek.

1936. január 6-án Alagon rendezték az év első belmissziói református napját a környező gyülekezetek részvételével. Február 8-án az „Alag-Dunakeszi Ref. Ker. Nőegylet” vidám, táncos estélyt rendezett a dunakeszi Kultúrházban. Előadták A két Emil című vígjátékot. „Előadás után reggelig tánc. Konfetti és serpentin csata.” Dr. vitéz Csia Sándor is rendezett előadást a gyülekezetnek, s azt kérte, hogy a perselypénzt juttassák el hozzá: „Igen nehéz helyzetben vagyunk, mert Molnár Mária visszautazása a pápuák közé kb. 3.000 pengőbe kerül.” [Molnár Mária (1886–1943) Pápua Új-Guinea Manus nevű szigetén tizenöt éven át végzett missziói szolgálatot a német evangélikus misszió keretében. 1943-ban a japánok lemészárolták a misszió tagjait. A tizenöt év alatt egyszer jött haza, 1936-ban.] Dr. Csia felhívta a figyelmet Molnár Mária előadására: „Valóban páratlan alkalom ez, mely azután ki tudja visszatér-e még.” A misszionárius valóban ekkor járt utoljára itthon, síremléke Manus szigetén található.

Március 8-án a dunakeszi Kultúrházban „Magyar Estet” rendezett a református egyházközség a templomalap javára. Tóth János lelkipásztor is minden eszközt megragadott, hogy a templomépítéshez szükséges pénz összegyűljön, magánkihallgatást kért, s egyenesen a kormányzóhoz, vitéz nagybányai Horthy Miklóshoz fordult: „Egyházközségünk a fővároskörnyéki egyházközségek legszegényebbje. Kicsiny és szűk imatermében imádjuk a Felségest. Más egyházközségek templomai épülnek, mi meg halálos tengődés szomorú küzdelmével vovjuk. Új élet reménye ébredne ekkor lelkünkben. Mely legmagasabb kegy, hogy Főméltóságú Kormányzó Úr sugározza ezt elepedt, beteg lelkünkbe.” A kormányzó maga is gyakran járt Alagon testvére, Horthy Jenő istállójában, és a lóversenyeknek is rendszeres látogatója volt. Mint az köz tudott, a Horthy családnak ősi református gyökerei voltak. A kérvényre dr. Vértessy Sándor, a kormányzó kabinetirodájának vezetője válaszolt: „ez idő szerint nincs a magán kihallgatásra lehetőség.”

A püspök – az eszeresen keresztül – figyelmeztette Tóth Jánost, hogy folyamodványait, kérvényeit a szolgálati utat betartva juttassa el a címzettekhez. A pénzügyminiszterhez küldött újabb levelét a vallás és közoktatási miniszterhez továbbították. Mindeközben Tóth lelkész kihallgatást kért vitéz leveldi Kozma Miklós belügyminisztertől is. Levelében kiemelte „különbön elpusztul egy oltár, elvész egy őrhely, szétszóródik egy nyáj, ragadományává lesz a minket úgyis különös módon ostromló bolsevizmusnak.” A belügyminiszter sem fogadta, így december 3-án a püspökön keresztül dr. Darányi Kálmán miniszterelnökhöz fordult folyamodványával: „Az alag-dunakeszi ref. egyházközség a Pest környéki egyházak Lázárja. Saját hibáján kívül itt vergődik nyomorultan, a pusztulás szélén. Várja azt, aki megfogja kezét és új életet lehel belé, feltámasztja romjaiból, megeleveníti. A mi ügyünk annyi, mint egy porszem az élet országútján. Mégis benne van egy fájdalmas tragédia, egy magyar fajkiáltás.” A püspök azonban nem továbbította a levelet, s

MEGHIVÓ.

AZ ALAG-DUNAKESZI-I REF. EGYHÁZKÖZSÉG
tisztelttel meghívja m. t. Címet és k. családját
Dunakeszi Kulturház nagytermében
1936. március hó 8-án délután 5 órakor tartandó

MAGYAR ESTJÉRE

A tiszta jövedelem a templomalapé.

Fenntartott hely 150 P, I. hely 1.— P, II. hely 60 fillér.
Ruhatár 20 fillér.

M ű s o r:

1. MEGNYITÓ: * . *
2. KÖLTEMÉNYEK: irta és előadja Szathmáry István, a Petőfi Társaság tagja.
3. EREDETI KURUC DALOK: tárogatón előadja Lugosy István tárogatóművész.
4. ÜNNEPI BESZED: Haypai Béla budai ref. lelkipásztor, egyházmegyei tanácsbíró.
5. HUBAY CSÁRDAJELENET hegedűn előadja: Dullien Klára hegedűművész, zongorán kíséri: dr. Gerzanits Pál orvos.
6. ELBESZÉLES, irta és felolvassa: Komáromi János ír.
7. Csiky: SZAKITÁS, Lavotta: VALAHOL MESSZE... és MEZEI BOKRÉTA éneklő: Kiss Izebella énekművész, zongorán kíséri: Reinitz György.
8. MIKES HAZAJÖTT, melodráma, szavalja: dr. Juhász Sándor, zongorán kíséri: dr. Juhász Sándorné.
9. TÜNDERTÁNC: táncolják: Koós Éva és Magdi, Tóth Ida, Fekete Klári, Nagy Kató, Hámos Irén, Péntek Margit, Varga Maria, Szandi Klári.

Meghívó az 1936. március 8-án rendezett „Magyar Est”-re, valamint az est programja

figyelmeztette a lelkészt, hogy: „az egyházközség nagy bajáról nagy általánosságban és szokatlan képekkel szól, [...] szíveskedjék tehát oly felterjesztést tenni, mely a kérést konkretizálja és annak indoklása az egyházközség helyzetét valóban megismertető tényeket sorol fel.”

1936. december 10-én Tóth János köszönőlevelet küldött a Lovaregylet vezetőjének, melyben halálját fejezte ki, hogy a templomépítés céljából kért örökbérlet ügyével foglalkoznak. Mellékesen megjegyezte, hogy a kért 6-700 négyszögöl helyett jobb lenne 2-300-al nagyobb telek. A Lovaregylet gazdasági és pályafelügyelője rövidesen összefoglalta a református egyházzal kapcsolatos ügyeket, és tájékoztatta az elnök Erdődy gróft: „A jelenlegi alagi imatermet rövidesen át kell építeni, mert összedőlésétől lehet tartani. [...] állítólag 110.000.- pengő adóssága – ennek törlesztésére az imaterem és telke már három ízben lett elárverezve. A harmadik árverést a kúriai döntés semmisítette meg. [...] Alag és Dunakeszi községekben összesen 1.000 református vallású lélek lakik – ezeknek legalább is egy imaházra van szükségük. Építeniök kell – de mert telket nem vásárolhatnak – mivel ezt azonnal elvonnák az adóság fejében – arra gondoltak, hogy templom építés céljára a területet örökbérletként kérik a Lovaregylettől. Indokolta ezen tervüket az is, hogy az a hely – ahol a jelenlegi imaházuk áll – ily célra alkalmatlan – mivel egy eldugott utcában fekszik. Kérnek ők a M. Lovar-egylettől a Horthy Miklós úton [mai Fóti út] a Lövöldé és orvos lakása közötti területből 8-900 négyszögöl területet.”

Az egylet gazdasági és pályafelügyelője által az egyháznak küldött utolsó decemberi levélben foglaltak azonban jól jellemzik a valós helyzetet: „talán még egy kocsni trágyát küldhetek – de többet még csak ígérni sem merek.”